

บทที่ ๒

วิธีทำการวิจัย

ข้อมูล

การศึกษารายงานบุตรในอุทกคดีของบุคคลที่มีสถานภาพสมรสในชนบท ได้อาศัยข้อมูลจากการวิจัยในโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและประชากรของประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ส่วนที่เป็นการวิจัยในเขตชนบท ดำเนินการโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสุ่มตัวอย่าง

โครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรในประเทศไทยนี้ ได้แบ่งเขตการวิจัยออกเป็น ๒ ส่วน คือ การวิจัยส่วนที่เป็นเขตเมืองโดยหมายถึงเขตเทศบาลทั่วประเทศ และการวิจัยส่วนที่เป็นเขตชนบทซึ่งหมายถึงส่วนอื่น ๆ นอกเหนือไปจากเขตเมือง โครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวนี้ ได้ทำการสุ่มตัวอย่างโดย ยกเว้นอำเภอชายแดนที่มีหมู่บ้านกระจัดกระจาย ไม่มีทางคมนาคมที่ตระหนักสำรวจจะเดินทางไปถึงภายในเวลาจำกัด และอำเภอที่มีการปฏิบัติการของผู้ออกการร้าย และสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้แก่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล คราวเรือนตัวอย่างในเขตชนบทจะเลือกตัวแทนของครัวเรือนประมาณ ๑ ถึง ๒,๐๐๐ ครัวเรือนทั่วประเทศ

สำหรับการเก็บข้อมูลในเขตชนบท นี้ได้ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนเมษายน ถึงพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยนิสิตทั้งในระดับปริญญาตรีและมหาวิทยาลัย ซึ่งได้ผ่านการอบรมในหน้าที่พนักงานสำรวจจากสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน ภริยา และสตรีที่สมรสแล้วทุกคนในครัวเรือนที่เลือกเป็นตัวอย่าง อายุไม่เกิน ๖๐ ปี เกี่ยวกับลักษณะโดยทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร การสุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยในเขตชนบทแบ่งเป็น ๓ ชั้น โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบการจัดกลุ่มอย่างมีระบบ

ขั้นแรก เป็นการสุ่มตัวอย่างระดับอำเภอ ใจมุ่งอำเภอใหญ่ประเทศไทยออกเป็น ๑๕ กลุ่มตามลำดับความเข้มนเมือง โดยได้ลำดับอัตราส่วนของจำนวนประชากรที่ประกอบด้วยสำนักงานเกษตรต่อจำนวนประชากรในวัยทำงานทั้งหมดในเขตอำเภอนั้น ๆ ในขั้นนี้ได้สุ่มตัวอย่างอำเภอมากลุ่มละ ๑ อำเภอ

ขั้นสอง เป็นการสุ่มระดับหมู่บ้าน ใจห้ทำการสุ่มตัวอย่างหมู่บ้านจากอำเภอที่ตกเป็นตัวอย่างมาอำเภอละ ๓ หมู่บ้าน

ขั้นสาม เป็นการสุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน โดยวิธีการสุ่มเป็นระบบ (Systematic) ซึ่งได้สุ่มตัวอย่างครัวเรือนจากหมู่บ้านที่ตกเป็นตัวอย่างมาหมู่บ้านละ ๓๕ ครัวเรือน

ด้วยวิธีการดังกล่าวโดยย่อแล้ว ผลการสุ่มตัวอย่างเพื่อการวิจัยในเขตสหพันธรัฐประเทศไทยของโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๆ ได้ครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น ๑,๔๗๖ ครัวเรือน จาก ๔๕ หมู่บ้านของ ๑๕ อำเภอทั่วประเทศ ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

๑. อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
๒. อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
๓. อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
๔. อำเภอปางเขม จังหวัดสระแก้ว
๕. อำเภอคลองขันธ์ จังหวัดธนบุรี
๖. อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
๗. อำเภอมะขาม จังหวัดชัยภูมิ
๘. อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
๙. อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
๑๐. อำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา
๑๑. อำเภอป่าดงนางสี จังหวัดบุรีรัมย์
๑๒. อำเภอดงหลวง จังหวัดนครราชสีมา
๑๓. อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร
๑๔. อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
๑๕. อำเภออานาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี

แบบสอบถาม

แบบสอบถามในการสัมภาษณ์เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลในโครงการวิจัยกึ่งเชิง
ระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและประชากรของประเทศไทย
ประกอบด้วยตัวธรรมาตาม ๒๐ หมวด ซึ่งผู้ศึกษาได้นำหมวดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง
จำนวนบุตรในอุทกคติมาเฉพาะส่วนที่กล่าวตามเกี่ยวกับ

๑. สมาชิกในครัวเรือน
๒. ความสัมพันธ์ทางครอบครัว
๓. ความต้องการที่จะมีบุตรเพิ่มอีก (ตามจากหัวหน้าครัวเรือนชาย)
๔. รายละเอียดทั่วไปเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของ
ครอบครัว
๕. การติดต่อกับโลกภายนอก
๖. อัตราระงับคุมกำเนิด
๗. ผู้ตัดสินใจในกิจการของครัวเรือน (ตามจากภริยาหัวหน้า
ครัวเรือน)
๘. ประสิทธิภาพและฐานะทางสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์หญิง
๙. การสมรส
๑๐. การตั้งครรภ์และการให้กำเนิดบุตร
๑๑. ความต้องการที่จะมีบุตรเพิ่มอีก (ตามจากผู้ให้สัมภาษณ์หญิง)
๑๒. ความรู้เท่าที่ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว

วิธีการเก็บข้อมูล

การสัมภาษณ์ใช้เจ้าหน้าที่งานสำรวจทำการสัมภาษณ์ถึงแก่หญิงที่คำนวณได้ดังนี้
บุคคลที่จะขอสัมภาษณ์ในครัวเรือนหนึ่งคือ สามีภรรยาทั้งสองและหญิงคำนวณที่คำนวณได้
ดังนี้

ชาย

- ๑. ถ้าในครัวเรือนมีคู่สมรสเพียงคู่เดียว ให้สัมภาษณ์สามี
- ๒. ถ้าในครัวเรือนไม่มีคู่สมรสเลย ให้สัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน (เจ้าบ้าน) โดยไม่ว่าถึง เพศ หรืออายุ
- ๓. ถ้าในครัวเรือนมีคู่สมรส ๒ คู่หรือมากกว่านั้น ให้เลือกสัมภาษณ์สามีคนหนึ่ง ตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้ตามลำดับคือ
  - ก. สัมภาษณ์สามีที่เป็นเจ้าบ้านที่มีอายุต่ำกว่า ๖๐ ปี และกำลังอยู่กับภรรยา
  - ข. ถ้าเจ้าบ้านไม่มีคู่สมรสก็ตามข้อ ๓ (ก) ให้สัมภาษณ์ชายที่มีอายุต่ำกว่า ๖๐ ปี แต่งงานแล้วและอยู่กับภรรยา โดยพิจารณาว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการทำมาหากินของครัวเรือนมากกว่าคู่สามีภรรยาอื่น ๆ (ไม่ับเจ้าบ้าน)
  - ค. ถ้าไม่สามารถกำหนดได้ว่า ผู้ใดมีความสำคัญต่อการทำมาหากินของครัวเรือน ให้สัมภาษณ์ชายที่อายุสูงสุดแต่ไม่เกิน ๖๐ ปี แต่งงานแล้วและอยู่กับภรรยา

หญิง

ให้สัมภาษณ์ภรรยาของชายที่ถูกสัมภาษณ์และหญิงทุกคนในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า ๖๐ ปี เคยสมรสแล้ว ไม่ว่าสถานภาพสมรสจะเป็นเช่นไรก็ตาม เช่น หย่า หรือแยกกันอยู่ก็ตาม

ข้อจำกัดของข้อมูล

ลักษณะของข้อมูลที่น่าเชื่อถือมาจากรังนี้ มีข้อจำกัดคือ

- ๑. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเพศชาย มีเฉพาะหัวหน้าครัวเรือน ในขณะที่ข้อมูลเพศหญิงได้จากรายงานหัวหน้าครัวเรือนและสตรีอื่นที่เคยสมรส เป็นเหตุให้แนวทางเรื่องท้องที่ศึกษาเฉพาะสตรีที่หัวหน้าครัวเรือนเพราะขาดข้อมูลที่จะศึกษาจากสตรีทุกคน หรืออีกส่วนที่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบก็ศึกษาได้เฉพาะคู่สมรสที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน

๒. คำถามเกี่ยวกับทัศนคติในเรื่องจำนวนบุตรได้จากสตรีภาวะเจริญพันธุ์ คือ สตรีในกลุ่มอายุ ๑๕ - ๔๔ ปีเท่านั้น เป็นผลให้ไม่อาจจะศึกษาได้ถึงทัศนคติในเรื่อง เกี่ยวกับเรื่องของสตรีสูงอายุ

๓. เนื่องจากความลำบากในการทวนถามและข้อจำกัดเกี่ยวกับเวลา ทำให้ได้ ข้อมูลเกี่ยวกับคู่สมรสไม่ครบถ้วน บางกรณีสัมภาษณ์ได้เฉพาะสามี บางกรณีได้เฉพาะภรรยา ทำให้เกิดข้อจำกัดในการศึกษา และเนื่องจากบางคำถามที่เกี่ยวกับทัศนคติเป็นเรื่องที่ผู้ ให้สัมภาษณ์ไม่เคยคิดมาก่อนเลย จึงทำให้มีกรณีที่ตอบไม่ทราบหรือไม่เคยคิดมากราย

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

รวบรวมข้อมูลขั้นปฐมภูมิที่ได้จากการสำรวจในเขตชนบทของโครงการวิจัยก่อน เรื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและประชากรของสถาบัน ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำเสนอในรูปแบบตารางแสดงจำนวนบุตรในอุดมคติ โดยเฉลี่ยตามหมวดอายุและหรือจำนวนบุตรที่มีอยู่ของสตรี ที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ระดับต่าง ๆ ตารางอีกบางส่วนแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผล ต่อความต้องการบุตรในอุดมคติ และใช้วิธีการวิจัยทางสถิติวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ

ลักษณะทั่วไปของข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในโครงการวิจัยก่อนเรื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและประชากรของประเทศไทย ในส่วนที่เป็นการวิจัยรอบแรกใน เขตชนบท มีจำนวนครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างทั้งสิ้น ๖,๘๗๖ ครัวเรือน จำนวนครัวเรือน ที่สัมภาษณ์ได้ครบทั้งสามีภรรยา ๔๓๓ ราย เป็นคู่สมรสที่ภรรยาอายุในภาวะเจริญพันธุ์ ๒๖๘ คู่ เฉพาะสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่มีสถานภาพสมรส ๖,๐๕๕ ราย ซึ่งสตรีตัวอย่างเหล่านี้ มีลักษณะทั่วไปดังนี้

อายุ

จากสตรีในรายการศึกษา ๑,๐๕๘ คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีสถานภาพสมรสอายุและอยู่ในช่วง ๑๕ - ๔๔ ปี จำนวนร้อยละ ๒๑ เป็นผู้ที่มีอายุถึงแก่ ๓๐ ปีขึ้นไป สตรีที่อายุต่ำกว่า ๒๐ ปีมีเพียงร้อยละ ๔.๖ และอัตราส่วนของสตรีเพิ่มขึ้นตามกลุ่มอายุคือ ในกลุ่มที่มีอายุ ๒๐ - ๒๔ ปี ประมาณร้อยละ ๑๔.๘ ในกลุ่มอายุ ๒๕ - ๒๙ ร้อยละ ๑๔.๕ กลุ่มอายุ ๓๐ - ๓๔ ร้อยละ ๑๐.๕ กลุ่มอายุ ๓๕ - ๓๙ มีมากที่สุดถึงร้อยละ ๑๑.๑ แต่ในกลุ่มอายุต่อมาอัตราส่วนลดลง เมื่อนำอัตราส่วนดังกล่าวนี้ไปเปรียบเทียบกับอัตราส่วนของสตรีในกลุ่มอายุเดียวกันนี้จากสำมะโนประชากรปี ๒๕๐๓ ก็พบว่า เป็นไปในรูปแบบคล้ายคลึงกัน ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ จำนวนร้อยละของสตรีที่มีสถานภาพสมรส อายุ ๑๕ - ๔๔ ปี

กลุ่มอายุ	สตรีในภาวะเจริญพันธุ์	
	โครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ ประชากรของประเทศไทย	สำมะโนประชากร พ.ศ. ๒๕๐๓
๑๕ - ๑๙	๔.๖	๔.๕
๒๐ - ๒๔	๑๔.๘	๑๔.๕
๒๕ - ๒๙	๑๔.๕	๑๓.๕
๓๐ - ๓๔	๑๐.๕	๑๑.๓
๓๕ - ๓๙	๑๑.๑	๑๓.๑
๔๐ - ๔๔	๑๔.๖	๑๕.๓
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑,๐๕๘)	(๓,๘๑๐,๒๕๕)

ที่มา สำนักงานสถิติกลาง สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, รายงาน สำมะโนประชากรฉบับทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๓ หน้า ๖๖

ระดับการศึกษา

สตรีที่เป็นตัวอย่างของการศึกษาครั้งนี้ จำนวนร้อยละ ๒๔ เป็นผู้สำเร็จการศึกษาภาคบังคับ เมื่อเปรียบเทียบกับสตรีทั้งหมดที่สัมภาษณ์ได้ของโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๆ จะเห็นได้ว่า จำนวนร้อยละของผู้สำเร็จการศึกษาภาคบังคับลดลงมากแก่ร้อยละของผู้ที่อ่านเขียนไม่ได้กลับสูงขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสตรีที่มีได้อ่านเขียนจริง ๆ นั้นจะไม่นำมาศึกษาครั้งนี้ เป็นสตรีที่มีอายุมาก ความแตกต่างในเรื่องอายุมีผลต่อโอกาสในการศึกษาค่อนข้าง

ตารางที่ ๕ จำนวนร้อยละของสตรี จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	สตรีผู้ให้สัมภาษณ์ในโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๆ	
	สตรีในภาวะเจริญพันธุ์	สตรีทั้งหมดที่สัมภาษณ์ได้
อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้	๑๙.๖	๑๕.๐
อ่านเขียนได้ - ป.๓	๑๖.๕	๑๕.๓
ชั้นประถม ๔ ขึ้นไป	๖๔.๓	๔๙.๗
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๖,๐๕๘)	(๖,๒๔๖)

เมื่อพิจารณาลงไปโดยละเอียดตามตารางที่ ๕ พบว่า ส่วนใหญ่สตรีมีจำนวนร้อยละสูงมากใน ระดับการศึกษาภาคบังคับ ค่าการศึกษาของสามีก็พบผลทำนองเดียวกันว่า มากกว่าร้อยละ ๖๐ สำเร็จการศึกษาภาคบังคับ จำนวนร้อยละของผู้ที่สำเร็จการศึกษาสูงไปกว่านี้มีน้อยมาก จากเรื่องระดับการศึกษาของประชากรจะเห็นได้ว่ามีความคล้ายคลึงกันไปทางเดียวกันคือ ไม่มีความรู้หรือมีความรู้ในระดับต่ำ

อาชีพของสามี เนื่องจากการสำรวจจี ณะระยะแรกนี้เป็นการสำรวจจี ณะเฉพาะเขต
เมืองที่ยอมรับกันว่า ประชากรจี ณะหนึ่งของประเทศกว่าร้อยละ ๕๐ เป็นเกษตรกร อาชีพ
ของประชากรตัวอย่างในการที่ยกมาครั้งนี้เห็นว่า หัวหน้าครัวเรือนชายที่มีอาชีพเกษตร -
กรรม นั้นรวมอาชีพทำนา ทำไร่ กรรมกรลูกจ้าง วนา มีถึงร้อยละ ๕๖.๕ อชีพอื่น ๆ
อีกจำนวนร้อยละไม่มากนัก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องจำนวนบุตรที่สมควร

ความแตกต่างของครอบครัวแต่ละครอบครัวมีความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่คิดว่าจะ
เหมาะสม ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ สถิติภาคที่ประชาชนยังคงยึดมั่นตามธรรมเนียม
และสังคม มักจะมีปัญหาที่ว่าไม่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเรื่องนี้มากนัก แต่ในการศึกษา
คราวนี้มีเพียงจำนวนร้อยละ ๖๐.๕ ที่ไม่ตอบคำถาม มีสตรีอายุ ๑๕ - ๔๕ ปี ที่ไม่เข้า
ชายในการศึกษาร้อยละ ๖๓.๕ ซึ่งเนื่องมาจากการที่สตรีเหล่านั้นหรือสามีทำมันแบบถาวร
และถึงแม้กระทั่งสามีเหล่านั้นก็ไม่ได้มีความแน่ใจในเรื่องความต้องการเกี่ยวกับ
จำนวนบุตร ซึ่งในการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอื่น ๆ ไปจะไม่ศึกษาสตรี
ใน ๒ กลุ่มที่ประชากรเสนอตารางแสดงในรูปแบบตารางค่าเฉลี่ย การนำคำตอบอื่น ๆ ซึ่ง
มีใช้จำนวนบุตรที่ต้องการศึกษาจริง ๆ เข้าไปอาจทำให้กำเนิดจากความผิดพลาดได้ โดย
ทำให้ค่าเฉลี่ยต่ำลง จากตารางที่ ๓ ถ้าที่พิจารณาจากสตรีทุกอายุจะเห็นว่าผู้ต้องการ
มีบุตรจำนวน ๔ คนมากที่สุด คือร้อยละ ๑๔.๖ รองลงไปคือบุตรจำนวน ๓ คน ๒ คน
และ ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๕, ๑๓.๕ และ ๑๖.๕ ตามลำดับ จะเห็นว่ามีผู้ต้องการ
มีบุตร : - ๕ ถึงร้อยละ ๕๕.๓ ที่เหลืออีกร้อยละ ๓๐.๖ ตอบเป็นอย่างอื่น ถ้าเปรียบเทียบ
เห็นระหว่างอายุ สตรีในกลุ่มอายุ ๑๕ - ๒๕ ที่ต้องการมีบุตร ๒ - ๕ มีมากที่สุดร้อยละ
๖๕ ซึ่งสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ

ตารางที่ ๑

จำนวนและร้อยละของสตรีที่มีสถานภาพสมรสอายุ ๑๕ - ๕๕ จำนวนยกตามอายุและจำนวนบุตรในอุดมคติ

อายุของสตรี	จำนวนบุตรในอุดมคติ												ไม่ทราบ	ไม่ ทราบ
	รวม	๐	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐		
๑๕ - ๑๙	๕๕	-	๖	๓	๕	๕	๖	๗	-	-	-	๖	๔	๖
๒๐ - ๒๔	๑๕๔	๑	๕	๑๕	๒๕	๒๖	๑๑	๑๐	๑	๑	-	-	๑๕	๑๕
๒๕ - ๒๙	๑๙๖	๑	๕	๒๙	๓๓	๔๐	๑๘	๑	๖	๐	-	๔	๒๐	๒๕
๓๐ - ๓๔	๒๑๗	๐	๕	๓๕	๒๕	๕๖	๓๑	๑๖	๖	๕	-	๖	๒๓	๓๕
๓๕ - ๓๙	๒๓๕	๑	๕	๑๘	๓๕	๓๘	๒๖	๑๕	๑๐	๑๒	๖	๕	๒๓	๕๐
๔๐ - ๔๔	๒๐๓	๐	๖	๒๒	๓๑	๕๓	๒๑	๑๕	๕	๕	๖	๕	๒๕	๒๓
รวมจำนวน	๑๐๕๘	๖	๓๐	๑๔๑	๑๖๕	๑๐๓	๑๑๓	๖๑	๒๑	๒๖	๕	๒๖	๑๑๓	๑๕๖
รวมร้อยละ	๑๐๐	.๖	๒.๘	๑๓.๓	๑๕.๕	๑๐.๖	๑๐.๖	๕.๖	๒.๐	๒.๕	.๕	๒.๐	๑๐.๗	๑๓.๕